

Рецензія/Peer review : 20.9.2013 р. Надрукована/Printed : 2.10.2013 р.
Рецензент: д.е.н., проф., зав.кафедри економічної теорії ХНУ - Лук'янова В.В.

УДК 339.56.055

Т.С. ТОМАЛЯ, А.П. ОЛЕКСІЙЧУК
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький**АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ
У ВИЗНАЧЕННІ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗЕД**

У статті розглянуто експорт-імпорт товарів в Україні, також запропоновані шляхи покращення зовнішньоекономічної діяльності. Проаналізовано динаміку експорту-імпорту товарів за останні роки у порівнянні з іншими країнами та досліджений зв'язок між Україною та основними країнами-партнерами в експорті та імпорті.

Ключові слова: експорт, імпорт, зовнішньоекономічна діяльність, країни-партнери, розвиток.

TOMALYA TATIANA STANISLAVIVNA, OLEKSIYCHUK ANNA PETROVNA
Khmelnitsky National University, Khmelnytsky**ANALYTICAL ESTIMATION OF EXPORT-IMPORT OPERATIONS IN DETERMINATION OF DIRECTIONS OF
PERFECTION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY**

Abstract - The purpose of this paper is to study peculiarities of the foreign trade of Ukraine, as well as the identification of weaknesses and the reasons for the negative tendencies that exist at the moment.

Effective development of any trade impossible without integration processes and the development of economic relations with other countries. The traditional and most advanced form of international economic relations is international trade, so it is the main component of foreign policy.

In Ukraine in today's mainstream development integration in the world community is to conduct foreign trade operations. Export potential of Ukraine is determined by the amount of goods that can be produced in the economic and social spheres and implemented in the global market with maximum benefit for the country.

Keywords: export, import, foreign trade, development, transportation, countries-partners.

Актуальність теми. Розвиток зовнішньоекономічних операцій в Україні протягом 2010–2012 рр. характеризувався негативними тенденціями, від'ємним сальдо товарообігу та незадовільною структурою експортно-імпортних операцій. Головне місце в цій проблемі займають питання винайдення оптимальних рішень, спрямованих на вдосконалення зовнішньоекономічної політики держави, захист її економічних інтересів та прискорення економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо аналізу підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні науковці та практики, а саме Базилюк Я.Б., Бережнюк І.Г., Вахненко Т., Дронова Д.В., Захарова К.В., Карамбович І.М., Ковтун Е.О., Козик В.В., Шевченко Л.Г. та інші.

Метою статті є дослідження особливостей формування зовнішньоекономічної діяльності України, а також визначення недоліків та причини негативних тенденцій, які існують на даний момент.

Виклад основного матеріалу. Ефективний розвиток будь-якої торгівлі неможливий без здійснення інтеграційних процесів та розвитку економічних зв'язків з іншими країнами. Традиційною і найбільш розвинутою формою міжнародних економічних зв'язків є міжнародна торгівля, тому вона виступає основною складовою зовнішньоекономічної політики держави.

Рис. 1. Темпи зміни експорту-імпорту товарів за 2012–2013 роки

Для України в сучасних умовах головним напрямком розвитку інтеграції в світове товариство є проведення зовнішньоторговельних операцій. Експортний потенціал України визначається обсягами товарів, які можуть бути вироблені в економічній і соціальній сферах і реалізовані на світовому ринку з максимальною користю для країни [2].

За січень 2013 р. експорт товарів склав 5126,3 млн дол. США, імпорт – 5110,5 млн дол. Позитивне сальдо становило 15,8 млн дол., а в січні 2012 р. сальдо було від’ємним – 60,5 млн дол. [3]. Тобто за рік Україна зуміла не тільки зрівняти різницю між експортом та імпортом, але й перевищити обсяг експортованих товарів над імпортованими.

Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 1,00 (у січні 2012 р. – 0,99). Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами зі 180 країн світу.

Таблиця 1

Обсяг експорту-імпорту товарів по країнах

Країни	Експорт у %	Імпорт у %
ЄС	30,3	31,9
СНД	30	40,6
Азія	26,4	20,2
Африка	7,1	1,2
Америка	6	5,8
Австралія та Океанія	0,1	0,1

З таблиці 1 можна побачити головний недолік України: перевага імпортованих товарів над експортованими з головними країнами-партнерами. Найважливішою проблемою постає 10-відсоткова різниця з країнами СНД.

Найсуттєвіші експортні поставки здійснювались до Російської Федерації – 21,9% від загального обсягу експорту, Туреччини – 6%, Італії – 4,9%, Індії – 4,7%, Китаю – 4,3%, Польщі – 3,9%, Єгипту – 3%. Серед найбільших країн-партнерів експорт товарів збільшився до Іспанії на 53,2%, Китаю – на 51,4%, Індії – на 40%, Білорусі – на 30,5%, Італії – на 7,8%, Польщі – на 7,6% [3].

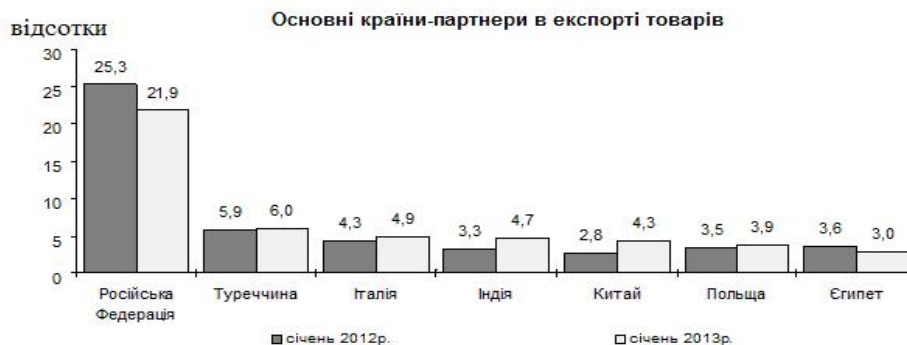

Рис. 2. Основні країни-партнери в експорті товарів

Найбільші надходження здійснювались з Російської Федерації – 33,4%, Китаю – 10,5%, Німеччини – 6,8%, Білорусі – 4,9%, Польщі – 4,2%, США – 3,7% та Туреччини – 2,5%.

Рис. 3. Основні країни-партнери в імпорті товарів

Збільшилися імпортні поставки з Туреччини на 67%, Китаю – на 63,7% та Польщі – на 19,9%. Поставки з США, Російської Федерації, Білорусі та Німеччини зменшилися відповідно на 25,5%, 22%, 18%

та 15,2%.

У загальному обсязі експорту товарів у порівнянні з відповідним періодом попереднього року збільшилась частка зернових культур з 9,8% до 10,8%, жирів та олій тваринного або рослинного походження – з 5,3% до 6,7%, руд, шлаку і золи – з 5,6% до 6%, механічних машин – з 4,3% до 4,6%, електричних машин – з 3,8% до 4,6%, насіння і плодів олійних рослин – з 2,5% до 4%, добрив – з 2,8% до 3,9% та продуктів неорганічної хімії – з 2,5% до 3,4%. Зменшилась частка чорних металів з 26,7% до 22,5%, палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки – з 7,8% до 6%, залізничних локомотивів – з 6,8% до 4,9%, виробів з чорних металів – з 4,6% до 2,7% [3].

У загальному обсязі імпорту товарів збільшилась частка електричних машин з 5,9% до 7,2%, механічних машин – з 6,7% до 6,9%, пластмас, полімерних матеріалів – з 3,2% до 4,3%, фармацевтичної продукції – з 2,6% до 2,8%. Частка палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки зменшилась з 40,5% до 34%, засобів наземного транспорту, крім залізничного – з 6,9% до 5,6%, чорних металів – з 3,2% до 2,3%.

Таблиця 2

Розподіл експорту-імпорту товарів та зміна їх обсягу за 2012–2013 рр.

Категорії	Експорт		Імпорт	
	% від загального обсягу експорту у 2013	Зміна (+ -) обсягів у % проти січня 2012 р.	% від загального обсягу експорту у 2013	Зміна (+ -) обсягів у % проти січня 2012 р.
чорні метали та вироби з них	25,2	- 22,9	3,7	- 21,1
продукти рослинного походження	15,5	+ 17,2	5,2	+ 73,7
мінеральні продукти	12,7	- 13,8	35,8	- 20
продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	9,2	+ 22,1	8,5	- 12,6
механічні та електричні машини	9,2	+ 9,1	14,1	+ 5,6
засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	5,7	- 29,4	6,3	- 24,2
готові харчові продукти	5,7	+ 41,7	3,6	- 0,6

В Україну у січні 2013 р. надійшло іноземної давальницької сировини на 225,6 млн дол. (зменшення на 35,6% порівняно з січнем 2012 р.). Експорт готової продукції з імпортою давальницької сировини становив 372,7 млн дол. (менше на 27,3%).

Експорт давальницької сировини становив 12,8 млн дол. (у 5,3 разу більше, ніж у січні 2012 р.). У той же час до України імпортовано готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, на 8,2 млн дол. (зростання на 90,8%) [3].

Найактивніше здійснювали експортно-імпортні операції підприємства м. Києва, Донецької, Дніпропетровської, Київської, Луганської та Запорізької областей.

Обсяги експорту імпорту товарів за регіонами 2013 р.

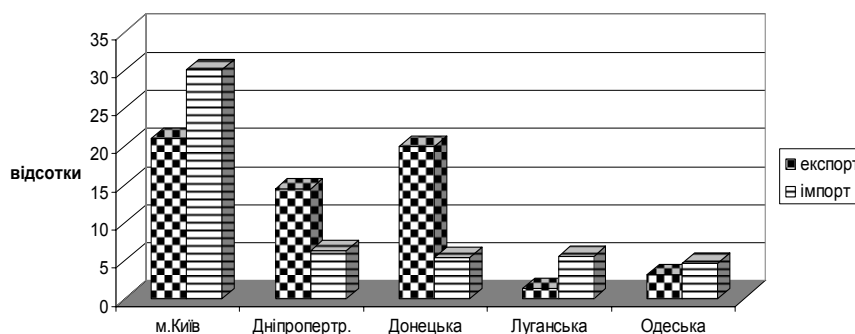

Рис. 4. Обсяги експорту імпорту товарів за регіонами 2013 р.

З рисунку 4 бачимо, що лідируючі позиції в імпорті товарів займає Київ (1/3 усіх імпортованих товарів в Україну) проте експортує значно менше, перевагу в експорті товарів займає Донецька область.

Розглянемо розподіл обсягів експорту-імпорту товарів за видами їх транспортування за 2012 рік. Найбільші обсяги експорту товарів за основними видами транспортування у 2012 р. розподілялися таким чином: морськими суднами перевезено 44,2% від загального обсягу експорту товарів, залізничними вагонами – 26,4%, вантажними автомобілями – 21,1%.

Інформацію щодо розподілу експорту-імпорту товарів за основними видами транспортних засобів у

2012 р. наведено у таблиці 3 [3].

Серед основних видів транспортування, якими ввозились товари в Україну, значна частка припадала на вантажні автомобілі – 35,1%, трубопровідний транспорт – 17,3% та залізничні вагони – 16,7% від загального обсягу імпорту.

Таблиця 3

Розподіл експорту-імпорту товарів за основними видами транспортних засобів у 2012 році.

1	Експорт				Імпорт			
	2011, млн дол. США	2012			2011, млн дол. США	2012		
		млн дол. США	у % до 2011	у % до загаль- ного обсягу		Млн дол. США	у % до 2011	у % до загаль- ного обсягу
2	3	4	5	6	7	8	9	
Усього	68394,2	68809,8	100,6	100,0	82608,2	84658,1	102,5	100,0
у тому числі								
Морське судно	29569,1	30437,7	102,9	44,2	4740,1	5263,4	111,0	6,2
Контейнер на морському судні	1711,0	1558,6	91,1	2,3	7380,7	8732,1	118,3	10,3
Залізничний вагон на морському судні	265,3	173,8	65,5	0,3	94,1	92,8	98,6	0,1
Вантажний автомобіль на морському судні	504,5	555,5	110,1	0,8	309,1	478,8	154,9	0,6
Залізничний вагон	20206,3	18198,0	90,1	26,4	13698,5	14170,4	103,4	16,7
Контейнер на залізничному вагоні	254,7	256,8	100,8	0,4	193,0	293,8	152,2	0,3
Вантажний автомобіль	13861,8	14528,1	104,8	21,1	27162,4	29681,8	109,3	35,1
Контейнер на вантажному автомобілі	156,4	166,8	106,6	0,2	274,1	487,4	177,8	0,6
Повітряне судно	876,0	1044,0	119,2	1,5	2082,9	2170,7	104,2	2,6
Поштове відправлення	60,9	40,4	66,3	0,1	10,3	8,2	79,8	0,0
Експрес-відправлення	60,1	83,8	139,4	0,1	920,3	845,1	91,8	1,0
Трубопровідний транспорт	12,9	5,7	44,6	0,0	15085,5	14659,5	97,2	17,3
Лінії електропередачі	430,5	623,7	144,9	0,9	1,3	5,7	433,8	0,08

Отже можемо зробити висновок, що Україні необхідно розвивати та покращувати судноплавство, так як майже половина експортованих товарів переправляється цим способом, який є найбільш економічно вигідним та порівняно дешевшим.

На думку Я.Б. Базилук [1], в Україні негативно впливає на розвиток зовнішньоекономічної діяльності:

- відсутність в Україні єдиної загальнонаціональної парадигми реалізації пріоритетних завдань міжнародної інтеграції;
- невизначеність напрямів спеціалізації українського експорту;
- низька конкурентоспроможність українського експорту на світовому ринку товарів;
- внутрішньополітична нестабільність;
- звуження внутрішнього ринку для національних виробників високотехнологічних та побутових товарів;
- надмірна залежність експортних поставок від окремих ринків, зокрема ЄС (70%), з якими від'ємне сальдо торговельного балансу;
- надмірна залежність від імпорту енергоносіїв;
- незначне залучення прямих іноземних інвестицій.

За даними Всесвітнього економічного форуму [4] основними причинами негативних тенденцій в зовнішньоекономічній діяльності України є:

- незадовільна якість влади;
- низька ефективність законодавства;
- відсутність послідовної державної стратегії і політики;
- низька прозорість та ефективність виконання урядових рішень, судової системи;
- високий рівень корупції;
- неналежний рівень захисту особистих свобод і приватної власності людини;
- дотації бюджету;
- недосконалість структури бюджету;

- неефективна податкова політика;
- катастрофічна ситуація щодо регулювання у сфері конкуренції та інші чинники.

Висновок. Проблеми зовнішньоекономічної діяльності в Україні визначають необхідність здійснення певних державних перетворень та проведення прогресивних, інноваційних заходів, які б дали змогу вийти на новий рівень розвитку як міжнародних відносин, так і країни в цілому. Зовнішньоекономічна діяльність України має бути такою, щоб експорт та імпорт товарів відповідали стратегічним інтересам держави й були економічно вигідні для власних виробників. Це може бути досягнуто за рахунок різних заходів:

1. Підвищення конкурентоспроможності виробника і, в першу чергу, це стосується технічно складних товарів. Досягнення позитивних результатів можливе за рахунок впровадження нової техніки та новітніх технологій. Головна увага має приділятися фінансуванню в інтелектуальну власність та інноваційну діяльність.

2. Поступова стабілізація валютного курсу гривні до інших валют світу. Потрібно здійснити поступовий перехід від орієнтації на долар США та переорієнтувати свою ЗЕД на розрахунки в євро. Дане рішення викликане тим, що Україна знаходиться територіально в європейській зоні і головний зовнішньоекономічний оборот здійснюється з країнами СНД та Європи.

3. Одним з напрямків може бути створення на території України вільних економічних зон для ЗЕД.

4. Змістовний перегляд імпоротної політики держави. Потрібно відмовитись від імпорту тих товарів, що можуть бути виготовлені вітчизняними підприємствами.

5. Держава повинна забезпечити експортерам протекціоністський захист на всіх рівнях: юридично-правовому, міжнародно-політичному та рекламно-пропагандистському.

Стан розвитку зовнішньоекономічної діяльності залежить від багатьох чинників, серед яких визначальне місце належить зовнішній та внутрішній економічній політиці держави, ефективності здійснення митної політики та забезпеченню економічної безпеки держави.

Література

1. Базилюк Я.Б. Механізм підвищення ефективності економічної інтеграції України / Я.Б. Базилюк // Академія митної служби України. 2010. – № 6. – С. 3–9.
2. Вічевич А.М. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності : [навч. посібник] / А.М. Вічевич. – К. : Ника – Центр, 2010. – С. 34–45.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Шевченко Л.Г. Оцінка конкурентоспроможності національної економіки / Л.Г. Шевченко І.М. Карамбович // Вісник Академії митної служби України. – 2011. – № 4 (37). – С. 48–54.

References

1. Bazylyuk Ya.B. Mekhanizm pidvyshchennya efektyvnosti ekonomichnoyi intehratsiyi Ukrayiny / Ya.B. Bazylyuk// Akademiya mytnoyi sluzhby Ukrayiny. 2010. - №6. – p.3-9.
2. Vichevych A.M. Analiz zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti: navch. posibnyk. / A.M. Vichevych – K.: Nyka – Tsentr, 2010. – p.34-45.
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny // [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/> Data zvernennya: 07.04.2013
4. Shevchenko L.H., Karambovych I.M. Otsinka konkurentospromozhnosti natsional'noyi ekonomiky/ L.H. Shevchenko I.M. Karambovych // Visnyk Akademiyyi mytnoyi sluzhby Ukrayiny. - 2011. – №4 (37). – p.48-54.

Рецензія/Peer review : 18.7.2013 р.   Надрукована/Printed :2.10.2013 р.
Рецензент: проф. кафедри менеджменту, Хмельницький національний університет
д.е.н. Стадник В.В.